

מחמת הבכי. לפי שהוא מרבה לבכות אז מחמת תשישות כוחו והצרות שמתרבות ובאות עליו.

אמר שמואל: האי דמעתא, עד ארבעין שנין הדרא הראיה ומתרפאת מהנזק שגרמו לה הדמעות. מכאן ואילך לא הדרא.

ואמר רב נחמן: האי כוחלא [כחל שנותנים בעינים לרפואה], לאדם שהוא עד בן ארבעין שנין הרי הוא מרווח [מרחיב] את מאור עיניו. **מכאן ואילך** [לאחר מלאת לו ארבעים שנה], אפילו אי מליא כחל בעיניו במכחול גדול **כאביסנא דגירדאי** [כמשקולת כבדה של אורגים], אוקומיה מוקים ליה בלבד, שלא יחשיך יותר מאור עיניו. אבל ארווחי לא מרווח ליה שתתפר ראייתו.

והוינן: **מאי קא משמע לן רב נחמן במאי דאמר**, "אפילו מליא כאביסנא דגירדאי"?

ומשנינן: קא משמע לן, **רבמח דאליים** [עבה] **מכוחלא** [המכחול] **טפי**, כן מעלי יותר לרפואת העין.

רבי חנינא, שכיבא [מתה] ליה ברתייה. ולא הוה קא בכי עלה.

אמרה ליה דביתהו: וכי למה לא תבכה עליה? והלא תרנגולתא אפיקת מביתך.

אמר לה רבי חנינא: אם אבכה, תרתי רעות יבואו עלי. גם **תכלא** [שיכול הבנים], וגם **עיורא** [עורון]. שהבכי מחשיך את מאור העינים.

סבר לה רבי חנינא, כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה: שיש מיני דמעות הן. שלש מהן יפות לעינים. ושליש מהן רעות לעינים.

דמעות של עשן, ושל בכי, ודמעות שבאות קנב-א מתוך יסוריין של בית הכסא — רעות הן.

ודמעות של סב, ושל שחוק, ושל ריח פירות חריפים [כגון ריח החרדל] — יפות הן.

כתיב התם בהמשך הפרשה, "ביום שיזועו שומרי הבית והתעונו אנשי החיל, ובטלו הטוחנות כי מעטו, וחשכו הרואות בארובות".

"ביום שיזועו שומרי הבית" — אלו הכסלים והצלעות, ששומרים את הלב ובני המעיים של האדם. שבימי הזקנה הם זעים ומרתיתים.

"והתעונו אנשי החיל" — אלו שוקים. שהגוף נשען עליהם.

"ובטלו הטוחנות" — אלו השינים.

"וחשכו הרואות בארובות" — אלו העינים. שכל זה יארע לאדם לעת זקנתו.

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה: מאי טעמא לא אתית לבי אבידן [מקום הויכוח שבין ישראל לצדוקים ובייתוסים]?

אמר ליה: טור תלג [ההר, כלומר ראשי,

שנאמר "ונשבע לחם ונהיה טובים, ורעה לא ראינו".

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא [חרף], שרי שקיד [פתח פיך] ועייל [אכול] לחמך. משום דעד ארבעין שנין, מיכלא מעלי לאדם. מכאן ואילך, לאחר מלאת לו ארבעים, משתי מעלי ליה⁽¹⁾.

אמר ליה ההוא גוזאה [סריס] שהיה צדוקי, לרבי יהושע בן קרחה: מהכא לקרחינא [למקום הקרח] כמה מהלך הוי? ונתכוין להקניט את רבי יהושע על קרחתו.

אמר ליה רבי יהושע בן קרחה והשיבו: כמו המהלך דאיכא מהכא לגוזניא. שחזר והקניטו על סריסותו. ד"גוזניא" לשון סריסות היא.

ועוד אמר ליה אותו צדוקי: ברחא [עז] נמכרת בארבעה. ונתכוין להקניטו על קרחתו. ולכך הזכיר לו עז שהיא קרחת ואין לה צמר כלרחלות.

אמר ליה: עיקרא שליפא [שה שביציו עקורים] נמכרים בתמניא. והקניטו שוב על סריסותו.

חזייה הצדוקי לרבי יהושע בן קרחה, דלא סיים מסאניה [לא נעל מנעליו].

לעג לו הצדוקי ואמר ליה: דרוכב על סוס, הרי הוא מלך. ודרוכב על חמור, הרי הוא בן חורין. ואיניש דמנעלי ברנלוהי, בר איניש סתם הוא. ומי דלית ליה לא הא ולא הא,

הלבין [כשלג]. ופחרוניה גלידיה [סביבות ההר נתמלאו קרח. כלומר, שפמי וזקני הלבינו גם הם]. כלבוהי לא נבחיין [קולי שוב אינו נשמע]. טחנחוי לא טחנין [שיני שוב אינן טוחנות]. וכיון שזקנתי כבר אין יפה כוחי בויכוחים.

בי רב אמרי בימי זקנותם: אדלא אבידנא בחישנא. כלומר, הריני מחפש אבידה שלא אבדה ממני. שאני הולך שחוח ומתנענע, ונראה כמי שמחפש אבידה שנאבדה ממנו.

תניא: רבי יוסי בר קיסמא אומר: טבא תרי מתלת. שבימי הבחורות הולך אדם על שתי רגליו. והן טובות משלש רגלים שמהלך בהן בימי זקנותו, דהיינו שתי רגליו ומקלו.

וויי לה חדא, דאזלא ולא אתיא שוב.

ומאי היא שהולכת ואינה חוזרת?

אמר רב חסדא: ינקותא [ילדות].

כי אתא רב דימי, אמר: ינקותא משולה לכלילא דוורדא [חופה של ורדים]. וסבותא [זקנה] משולה לכלילא דחילפא [מין קמשונים]. שהורד הוא דבר חשוב, אבל אינו מתקיים הרבה זמן. וכן היא הילדות. והקמשון אינו חשוב, אבל מתקיים הוא למשך זמן רב. וכן היא הזקנה [מהרש"א].

תנא משמיה דרבי מאיר: דוק בככי, ותשכח בניגרי. שאם תדוך ותטחן אוכל בשיניך ותאכל הרבה, יתגלה כח האכילה בפסיעותיך. שעל ידי האכילה תתחזק ביותר.

דשביעת לחם לא מהני אלא בימי הטובה, דהיינו עד מ' שנין. אבל לאחר מכן, שהם כבר ימי הרעה, תו לא מהני אלא שתיה. מהרש"א.

1. ודייק הכי מדכתיב "ונשבע לחם ונהיה טובים, ורעה לא ראינו". ש"רעה" היינו ימי הרעה, שהם ימי הזקנה, כדאמר לעיל. ומשמע

ושוב הדר למידרש מקראות קהלת האמורים בענין הזקנה.

כתיב "וסגרו דלתים בשוק, בשפל קול הטחנה, ויקום לקול הצפור, וישחו כל בנות השיר".

"וסגרו דלתים בשוק" — אלו נקביו של אדם שנסגרים "בשפל קול הטחנה" — בשביל הקוקרקבן ששוב אינו טוחן את האוכל כראוי.

"ויקום לקול הצפור" — שכשהאדם זקן, אפילו צפור בציוצה מנערתו משנתו.

"וישחו כל בנות השיר" — שאפילו קול שרים ושרות, דומות עליו כשוחה [כשיחה] בעלמא. משום שאזני הזקנים כבדות.

ואף ברזילי הגלעדי אמר לדוד: "בן שמנים שנה אנכי היום, האדע בין טוב לרע?" מכאן שדעותן [דעותיהן] של זקנים משתנות.

ועוד קאמר ליה לדוד: "אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה" ? מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות [מתבקעות].

ועוד קאמר: "אם אשמע עוד בקול שרים ושרות" ? מכאן שאזניהן של זקנים מתכבדות, ומתקלקלת שמיעתן.

אמר רב: ברזילי הגלעדי, שקרא [שקרן] הוה. לפי שאין הזקנה סיבה לכך שלא יוכל לטעום מאכל ומשתה. דהא הוה אמתא דהוה בי רבי, דהיתה בת תשעין ותרתיין שנין, והוה טעמא קידרא.

ואף מנעלים אין לו, אין הוא במדרגת אדם כלל. ודחפיר וקביר [מת הקבור בארץ] טב מיניה.

אמר ליה רבי יהושע בן קרחה: גוזא גוזא [סריס סריס], תלת מיילי אמרת לי. ותלת מיילי אשיב לך, ושמת.

הדרת פנים — זה זקן.

שמחת לב — זו אשה.

נחלת ה' — אלו בנים. כדכתיב "הנה נחלת ה' בנים, שכר פרי הבטן".

ברוך המקום שסירסך, שעל ידי כך מנערך מכולם.

אמר ליה הצדוקי: אתה קרחא [הקרח], מצווינא [לשון מריבה]? האם במריבה באת עמדי?

אמר ליה רבי יהושע בן קרחה: האם אתה עיקרא שליפא [סריס] באת להקניטני ולומר לי תוכחה?

אמר ליה רבי לרבי שמעון בן חלפתא: מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, כדרך שהקבילו אבותי את אבותיך? ומשום ענוה הפך רבי את לשונו. ונתכוין לשאול, מפני מה לא הקבלת אתה את פני ברגל.

אמר ליה רבי שמעון בן חלפתא: פלעים שהיו קטנים, נעשו גבוהים. קרובים נעשו רחוקים. שזקנתי ואין בי כח לבוא אצלך. ומקום שהיה נחשב אצלי לקרוב, נדמה לי עתה כרחוק. ומשתים רגלים שהייתי מהלך בהן, נעשו שלש רגליים. שצריך אני משענת בנוסף על שתי רגלי. ומשים שלום בבית [אבר התשמיש] בטל מכוחו.

אמר רבא: ברזילי הגלעדי, שטוף בזמנה הרה. ומשום כך אמר את מה שאמר. לפי שכל השטוף בזמנה, זקנה קופצת עליו.

תניא: רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר: תלמידי חכמים, כל זמן שמזקיניו, חכמה נתוספת בהם. שנאמר "בישישים חכמה, ואורך ימים תבונה". ועמי הארץ, כל זמן שמזקיניו, טפשות נתוספת בהן. שנאמר "מסיר שפה לנאמנים, וטעם זקנים יקה".

עוד כתיב התם: "גם מגבוה ייראו, וחתחתים בדרך, וינאץ השקד ויסתבל החגב, ותפר האביונה, כי הולך האדם לבית עולמו, וסבבו בשוק הסופדים".

"גם מגבוה ייראו" — שבימי זקנותו של אדם, אפילו גבשושית קטנה שבדרכים דומה עליו כהרי הרים, והוא ירא ממנה.

"וחתחתים בדרך" — שבשעה שמהלך בדרך, נעשה לבו "תוהים". שמפחד לבו מכל דבר.

"וינאץ [וינץ] השקד" — זו קליבוסת. שהיא העצם שהירך תקועה בה. ולעת זקנה בולטת העצם ההיא ויוצאת, כמו נץ האילן שהוא בולט.

"ויסתבל החגב" — אלו עגבות. שדומין עליו עגבותיו כסבל של משא כבד.

"ותפר האביונה" — זו חמדה. שמתבטלת אז התאוה וחמדת התשמיש.

רב כהנא הוה פסיק סידרא [מסדר פרשיות הפסוקים] קמיה דרב. כי מטא להאי קרא

ד"ותפר האביונה", נגיד רב ואתנח [נאנח]. אמר רב כהנא: מדאתנח רב, שמע מינה, בטל ליה חמדיה [תאותו] דרב.

אמר רב כהנא: מאי דכתיב "כי הוא אמר ויחי" — זו היא אשה. שאם לא גזירת הקדוש ברוך הוא, לא היתה ראויה להתאוות לה. לפי שהיא כחמת המליאה מיאוס.

"הוא צוה ויעמוד" — אלו בניו.

תנא: אשה היא חמת מלאה צואה, ופיה מלא דם. ועל אף כן, הכל רצים אחריה.

מאי דכתיב התם: "כי הולך אדם אל בית עולמו" — אמר רבי יצחק: מלמד, שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר, כשנכנסים כולם בשער אחד נכנסים, כשהן לנין כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו. דמדלא כתיב "אל בית עולם" אלא "בית עולמו", שמע מינה דלכל אחד ואחד יש מדור לעצמו.

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב "כי הילדות והשחרות חבל" — מלמד שדברים שאדם עושה בילדותו, הרי הם משחירים את פניו לעת זקנתו. שריבוי התשמיש שבימי נעוריו, מתיש את כוחו לעת זקנה.

ואמר רבי יצחק: קשה רימה למת, כמחט בכשר החי⁽²⁾. שנאמר "אך בשרו עליו יכאב".

אמר רב חסדא: נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה ימים שלאחר מותו. שנאמר "ונפשו עליו תאבל". ואבל הוא שבעת

הכונה לצער גופני. שהרי ודאי אין למת שום

2. וכתב התוספות יום טוב [אבות א] דאין

ימים. כדכתיב "ויעש לאביו אבל שבעת ימים".

אמר רב יהודה: מת שאין לו מנחמין [קרובים שיתאבלו עליו, ויקבלו עליו תנחומין], הולכין י' בני אדם, ויושבים במקומו שמת שם, ומקבלים עליו תנחומים.

הוא דשכיב בשכבותיה [בשכנותו] דרב יהודה, ולא היו לו מנחמין.

קנב-ב כל יומא מימי השבעה הוה דבר [שולח] רבי יהודה, בי עשרה אנשים, ויתבי בדוכתיה דהמת, וקבלו עליו תנחומים.

לאחר שבעה ימים איתחזי ליה המת בחילמיה [בחלומו] דרב יהודה, ואמר ליה: תנוח דעתך, משום שהנחת את דעתי.

אמר רבי אבהו: כל מה שאומרים בפני המת, הרי הוא שומע ויודע את הדברים, עד שיסתם עליו הגולל. ו"גולל" הוא הכיסוי שנותנים על ארונו של המת⁽¹⁾.

ופליגי בה רבי חייא ורבי שמעון ברבי. חד אמר: המת יודע מה שאומרים עליו, עד שיסתם עליו הגולל.

וחד אמר: יודע הוא מה אומרים עליו, עד שיתעכל הבשר שלו ויכלה.

מאן דאמר "עד שיתעכל הבשר", יליף לה מהא דכתיב "אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו תאבל". שכל זמן שיש לו עדיין בשר,

יש לה לנפשו חיות להבין מה שאומרים עליו.

ומאן דאמר "עד שיסתם הגולל", יליף לה מדכתיב "וישוב העפר על הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה לו". שהגוף קרוי "עפר". ומששב אל הארץ, דהיינו בסתימת הגולל, מיד תשוב הרוח ותסתלק ממנו. ושוב אין לו בינה לדעת מה שאומרים עליו.

תנו רבנן: כתיב "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה לו". "אשר נתנה לו", קרא יתירא הוא. ודרשינן, הוי זהיר בנשמתך ותנה אותה לו לאלקים, כמו שהיתה בעת שנתנה לך. כשם שנתן לך את הנשמה בטהרה ובלא עון, אף אתה תנה לו אותה בטהרה.

משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו. פקחין שבהן קיפלום והניחום בקופסא. טפשיין שבהן הלכו ועשו בהן מלאכה.

לימים ביקש המלך את כליו חזרה. פקחין שבהן ששמרו עליהם, החזירום לו כשהן מנוחצין. ואילו הטפשיין שבהן, שעשו בהם מלאכה, החזירום לו כשהן מלוכלכין.

שמח המלך לקראת הפקחין, וכעס לקראת הטפשיין.

על הפקחין אמר: ינתנו כלי שהיו פקדון בידים, חזרה לאוצר. והם הפקחים ילכו לבתיהם לשלום.

1. רש"י. ותוספות פירשו שהיא אבן גדולה שמניחין על הקבר, הקרויה "מצבה".

הרגשה בבשרו. אלא צער הוא לנפש המת, כשהיא רואה בניווול הגוף. והוכיח כן מדברי הרשב"א, בתשובה שס"ט.